

50 éves a Magyar Tudományos Akadémia Műszaki Tudományok Osztálya

Dr. Terplán Zénó

1998. november 18.

1999-ben számos kerekévi jubileumról emlékezhetünk meg. Ha csak a saját szűkebb tudományterületem hazai eseményei között válogatok, számottevő – személyekhez vagy intézményekhez fűződő – 0-val vagy 5-tel végződő ún. *kerek évszámot* találok. Ezek részletes felsorolása helyett kiemelek három olyat, amely közvetve vagy közvetlenül kapcsolódik az osztály tudományágazatához.

- 1949. február 19-én alakult meg az előző év óta létező műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESZ) kebelén belül a Gépipari Tudományos Egyesület (GTE);
- 1949. augusztus 19-én jelent meg a 23. Tc. A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemről (a mai Miskolci Egyetem jogelődjéről) a Sopronból áttelepítendő bánya- és kohó-, ill. egy új gépészmérnöki karral;
- 1949. november 29-én a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) közgyűlése határozott – többek között – újabb osztályok létrehozásáról, s így megalakult az MTA Műszaki Tudományok Osztálya.

Mai nyilvános ünnepi osztályülésünkön tehát a félévszázados fennállásra emlékezünk.

Ideillik az MTA csaknem 175 éves történetéből néhány érdekességet felidézni:

1825. november 3: elhangzott Széchenyi István emlékezetes pozsonyi felszólalása anyagi támogatás felajánlásával

1827. augusztus 18: a 11. Tc. A Magyar Tudós Társaságról (MTT) szól, az MTA jogelődjéről

1831. január 28: királyi jóváhagyás az MTT alapszabályzatáról

1831–1870: 6 osztály (benne a természettudományi)

1870–1946: 3 osztály (benne a természettudományi)

1946–1949: 4 osztály (benne a matematikai, fizikai, kémiai, műszaki, biológiai tudományoké)

1949-től: 6 osztály (benne a VI. -ként az önálló Műszaki Tudományok Osztálya)

1951-től: VII.-ként kiválik a Kémiai Tudományok Osztálya

1966-tól: X.-ként kiválik a Földtudományok Osztálya

Megállapítható ebből, hogy 1949 előtt a *mérnök-akadémikusokat* a Természettudományi Osztály tagjai választották.

A következőkben annak a 32 személyiségnek neve látható a taggá választás évének sorrendjében, akik a Műszaki Tudományok Osztályának 1949 késő őszi megalapítása előtt lettek akadémikusok és akik tudományterülete ma is az osztály körébe esne!

1831: Beszédes József	1920: Szily Kálmán
1835: Vásárhelyi Pál	1921: Zelovich Kornél
1841: Heszlmansz Imre	1924: Hauszmann Alajos
1858: Hollán Ernő	1927: Kandó Kálmán
Sztoczek József	1931: Hüttl Dezső
Petzval Ottó	1933: Mihailich Győző
1874: Horváth Ignác	1935: Wälder Gyula
1877: Kerpely Antal	1936: Rohringer Sándor
1884: Kherndtl Antal	1937: Verebély László
1891: Liphay Sándor	1942: Jáky József
1893: Zipernowsky Károly	1943: Jendrassik György
1895: Schulek Frigyes	1945: Cotel Ernő
1898: Steindl Imre	Kotsis Iván
1902: Hoór Sempis Mór	Pattantyús-Á. Géza
1911: Bánki Donát	1946: Borbély Samu
1912: Rejtő Sándor	1948: Verő József

Ha az Osztály mai szakcsoportjaiba sorolnánk őket, a következő eredményre jutnánk:

19	építő-, építész- és közlekedési mérnök
9	gépész- és kohómérnök
4	villamosmérnök

Több mint száz év alatt egyébként az összes 32 fő kevesebb, mint az osztály akadémikusainak mai száma!

Ez a megjegyzés önmaga minősíti az 50 évvel ezelőtti *önálló* osztályalapítás jelentőségét, a mérnök-akadémikusok viszonylagos számának félévszázad óta bekövetkezett növekedését, a fejlődés lehetőségének megteremtését.

Pedig a 40-es évek végén egy ún. Magyar Tudományos Tanács készítette elő az MTA reformját, többek között a Műszaki Tudományok Osztályának régi és új tagokból álló összetételét, amelyben – Huszár Tibor akadémikus 1995-ben megjelent a „Magyar Tudományos Tanács 1948–1949” c. könyve szerint – a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) befolyásának kellett érvényesülni.

Az 50 évvel ezelőtti Műszaki Tudományok Osztálya a következő 19 tagból állt (ismét a taggá választás évének sorrendjében):

<i>Rendes tagok</i>	<i>Levelező tagok</i>
1932: Varga József	1946: Borbély Samu
1933: Mihailich Győző elnök	Müller Sándor
1942: Jáky József	1948: Freund Mihály
1946: Csűrös Zoltán	1949: Barta István
Tárczy-Hornoch Antal	Bíró Ferenc
1948: Verő József	Bognár Géza
	Gillemot László
	Hevesi Gyula titkár
	Kovács K. Pál
	Major Máté
	Vesztrovszki György
	Rázsó Imre
	Szádeczky-Kardos Elemér

Vagyis 9 régi és 10 új tag, akik közül 7 tartozna ma a Műszaki Tudományok Osztálya tudományterületére.

A viszonylag sok új osztálytag és az MTA zárt taglétszáma miatt néhány régebben megválasztott tagot *visszaminősítettek tanácskozó taggá* vagy *kizártak*. Közülük Pattantyús Á. Gézát 1953-ban és Verebély Lászlót 1954-ben újra levelező tagnak választották. Az MTA 1989. Évi közgyűlése kimondta minden érintett akadémikus rehabilitálását, vagyis a visszaminősítettek és kizártak (köztük Jendrassik György) akadémikusi tagságának folyamatosságát. Ekkor azonban már egyikük sem élt.

Az osztály 1949. Évi megalakulása utáni mindennapi életét befolyásolta a már említett 1949. November 29-i közgyűlésen elfogadott *új* alapszabályzata, amely az idők folyamán többször is módosult. Az 1949. Évi akadémiai törvényt 1994-ben *újabb* követte, gyakorlatilag azonban az MTA már 1990-től ennek szellemében működött.

Az MTA (és benne az osztály) szerkezete is több ízben változott. Különösen az 50-es években. Mai szerkezetét a 60-as évek végén alakította ki, amikor megszerveződtek tudományos bizottságai, kutatási egységei, tudományos rendezvény sorozatai, Acta Technica és a később sajnos megszűnt Műszaki Tu-

domány, néhány magyar és idegen nyelvű értékes könyv kiadásai. Tevékenységét nyilván befolyásolták a lehetőségek, a támogatás nagyságai, a politikai-társadalmi- gazdasági háttér váltakozásai, mindezek mellett tekintélye folyamatosan nőtt hazánkban is, nemzetközileg is.

Illő tehát megnevezni, kik vezették az osztályt az eltelt öt évtized alatt, megjegyezve, hogy a vezető tisztség elnevezése is változott az idők folyamán: előbb elnök volt, azután osztálytitkár és az utóbbi évek alatt lett osztályelnök.

Mihailich Győző	1949–53
Hevesi Gyula	1953–57
Geleji Sándor	1957–64
Bognár Géza	1964–73
Lévai András	1973–76
Bognár Géza	1976–80
Gesztli G. Ottó	1980–85
Vajda György	1985–93
Prohászka János	1993–99
Somlyódi László	1999–

Az osztály mai összetétele közismert, mégis érdemes a felsorolás néhány megjegyzés hozzáfűzéséért.

1951: Mosonyi Emil	1987: Páczelt István
1962: Lévai András	Reményi Károly
1972: Prohászka János	1990: Gyulai József
Szabó János	Kaliczky Sándor
1973: Lukács József	Hollár Lajos
Nagy Elemér	Somlyódy László
Vámos Tibor	Terplán Zénó
1976: Czibere Tibor	1993: Gáspár Zsolt
Stefán Mihály	Nagy István
Vajda György	Roska Tamás
1979: Csibi Sándor	Simonyi Károly
1982: Michelberger Pál	Vajna Zoltán
Szabó Ferenc	1995: Győrfi László
Tuschák Róbert	Kozák Imre
1985: Csurgay Árpád	Tarnay Tibor
Finta József	1998: Bokor József
Keviczky László	Haszpra Ottó
	Sitkey György

A megjegyzések a következők:

- A 35 főnél az osztály létszáma nagyobb, mert az osztály tagjai még a külső és a tiszteletbeli tiszteletbeli külföldi tagok, továbbá a hazai tanácskozó és közgyűlési doktor-tagok

- A mai osztály akadémikusai közül 1989 után választottak 16 főt (további három, 1989 után választott osztálytag elhunyt).
- Régi MTA-elnökségi jegyzőkönyv alapján az 1993. évi közgyűlés osztály-előterjesztésre Csonka Pált posztumusz levelező taggá nyilvánította.

Hátra van még azok névsora, akik 1950–95 között lettek osztálytag-akadémikusok, de időközben elhaláloztak.

1950: Geleji Sándor	1965: Csáki Frigyes
1951: Ratkovszky Ferenc	1967: Bölcskei Elemér
Széchy Károly	Gesztai G. Ottó
1953: Bárány Nándor	1970: Kézdi Árpád
1954: Forró Albert	Szendy Károly
Heller László	1973: Gábor László
Szigeti György	1976: Simon Sándor
1956: Benedikt Ottó	1979: Kovács György
1958: Csanádi György	1982: Halász Ottó
Liska József	1985: Forgó László
1960: Seidner Mihály	1990: Palotás László
1961: Kozma László	Preisich Gábor
1962: Bognár Géza	1995: Hajnóczi Gyula

Ezek után lássuk az *összegzést* az osztály mai tudománycsoportjait figyelembe véve (vagyis ha eltekintünk az osztályból kivált és új tudományos osztályt alapított kémikus- és földtudományi akadémikusoktól):

1949 előtt	32
1949-beli induláskor	7
1949–99 között választott	
– elhunytak	26
– maiak	35
1993-ban posztumusz	1
	<hr/> 101 <hr/>

A kerekítve száz megválasztott mérnök-akadémikusból a Műszaki Tudományok Osztálya öt évtizedére esik több mint *kétharmad!*

Egyébként a Műszaki tudományok Osztályának *célját, hatáskörét, feladatait* az MTA 1994. évi törvénye, alapszabálya és ügyrende foglalja össze. Ugyancsak az MTA legutóbb megjelent Almanach-jából kiolvasható az *osztály szervezeti felépítése* is tudományos bizottságaival, albizottságaival, osztályközi bizottságaival, nemzetközi tudományos intézménnyel idetartozó intézeteivel stb.

Részletezés helyett megállapítható, hogy az osztály ezeknek megfelelően *jól látta el, látja el feladatait!*

Személyesen az osztály munkájában – mint látható volt – 1990 óta veszek részt. Részfeladatokat azonban szinte az osztály megalakulása óta végeztem a gépészeti jellegű tudományos bizottságokban folyamatosan tagként; 1967–70 között a Kinetikai és Kinematikai, majd ennek átszervezését követően, 1970–85 között a Gépszerkezettani akadémiai bizottságok alapító elnökeként, 1971–96 között az International for the Theory of Machines and Mechanisms (IFTOMM) Magyar nemzeti Bizottságának alapító elnökeként, és ezáltal a Gépészeti és Kohászati Tudományok Szakcsoportja tagjaként ugyancsak 1971 óta.

Az osztály megbízásából időnként tartottam beszámolókat, előadásokat, részt vettem az osztály számos tudományos rendezvényén. Mindezekről *maradandó szép emlékeket őrzök*, és különös szerencsém, hogy a félévszázad alatt az osztály munkájában résztvevő csaknem összes *akadémikust személyesen ismertem, ill. ismerem ma is!*

Ilyen előzmények birtokában *köszönöm* a megtisztelő felkérését:

- hogy röviden *megemlékezhettem* a Műszaki Tudományok Osztálya fennállása 50 évéről;
- hogy *tisztelettel meghajthatom fejem* az osztály tudományágazataiban munkálkodó elhunyt akadémikusainak emléke előtt;
- hogy *kívánhatok* a jelenlegi és jövőbeni osztálytagoknak eredményes folytatást, újabb kerek évfordulókat!